

Preot Ion Bria

SPRE PLINIREA EVANGHELIEI
DINCOLO DE APĂRAREA ORTODOXIEI:
EXEGEZA ȘI TRANSMITEREA TRADIȚIEI

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreașfințitului Părinte IRINEU,
Arhiepiscop al Alba Iuliei

Edura
REÎNTRIREA
Alba Iulia, 2019

rii ecumenice, prin dialog teologic, mărturie comună și cooperare ecumenică. În acest moment din istoria țării, Biserica Ortodoxă Română are nevoie de o solidaritate ecumenică particulară în vederea integrării țării în Uniunea Europeană. La rândul ei, în spațiul ecumenic european, ea va aduce ceva inedit: „Pământul vostru românesc, între „latinitas” și Bizanț, poate deveni un punct de întâlnire și de comuniune”⁸².

Reflexia autorităților bisericești asupra participării Bisericii în comunitatea și Mișcarea ecumenică, participare care are exigențele ei pentru a fi coerentă și durabilă, înseamnă, de asemenea, a recunoaște anumite evidențe despre rolul pe care Ortodoxia Română îl are în interiorul comuniunii panortodoxe. Un *apel* al sinodului român poate fi foarte reprezentativ pentru cauza unității.

⁸² Papa Ioan-Paul al II-lea, București, 7-9 mai 1999.

CUPRINS

Curajul mărturisirii Evangheliei și frumusețea Tradiției ortodoxe	5
Introducere	11
I. Scenarii de transmitere a Tradiției în contextul ecumenic	15
II. Perceperea creștinismului ortodox	23
III. Dumnezeu Care vine spre oameni – iconomia (mântuirii) –	29
Iconomia lui Dumnezeu –	
Mântuitorul tuturor și a toată lumea –	32
Cunoașterea lui Dumnezeu	33
Iisus Hristos – Piatra din capul unghiului	34
IV. Iisus Hristos în experiența contemporană	39
Genealogia lui Iisus Hristos	43
Maica Domnului	45
Argumentul Apostolului neamurilor	47
V. Învierea – conținutul evanghelizării	49
„Vestiți între neamuri Învierea Domnului”	49
Experiența învierii, a trecerii de la moarte la viață	55
VI. Icoana lui Dumnezeu în lume	59
Sfințirea umanului prin urmarea lui Hristos	62
Transmiterea Tradiției prin aghiografie	66
Paradigma profetului Ioan, precursor și botezător	70
VII. Transmiterea Tradiției ortodoxe prin disciplina morală – evlavia credincioșilor –	73
Etica medicală creștină. Preliminarii.....	77

Procreația și nașterea de copii.	
Prevenirea sarcinii și avortul	83
Alegerea orientării sexuale: înșelătorie, rătăcire?	88
Dreptul la moarte naturală. Eutanasia sau sinuciderea asistată medical	92
VIII. Dreptul de a redefini tradițiile care compun Sfânta Tradiție	97
Reconcilierea pe cruce dintre iudei și „noi - neamurile de curând chemate”	100
Tainele: totul dăruit, inclusiv ceea ce sperăm	105
Împărăția lui Dumnezeu	111
IX. Sfințenia Bisericii și sfințirea istoriei și a lumii	115
Trei chestiuni fundamentale	115
„Să fie vrednic!”	119
Instituție și comunitate harismatică	120
X. Un nou scenariu ecumenic	125
Mărturia ortodoxă în contextul ecumenic	128
XI. Spiritualitatea ortodoxă în specificitatea ei	131
Biserica – sursă și spațiu de spiritualitate	133
Structurarea persoanei pe scara virtuților și a încercărilor	135
Câteva observații	136
Iisus Hristos stă de partea tuturor mai ales a păcătoșilor care se pocăiesc	138
XII. „În pace, Domnului să ne rugăm!”	143
Concluzii.....	147
Anexă	
40 de ani de la intrarea Patriarhiei Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-2001)	151

CAPITOLUL I

SCENARII DE TRANSMITERE A TRADIȚIEI ÎN CONTEXTUL ECUMENIC

Dintre scenariile misionare privind „noua evanghelizare” în Europa, să reținem următoarele:

A. Reconstrucția creștinismului în Bisericele Ortodoxe din Europa post-comunistă pe baza tradițiilor locale („Ortodoxia tradițională”) ce au rezistat restricțiilor și ostilităților din perioada regimurilor totalitare. În România, specificul acestui creștinism ar fi „identitatea noastră creștin-ortodoxă” și „apartenența la creștinătatea ortodoxă”³.

B. Dilema reconstrucției creștinismului din amalgamul de paradigme și alternative religioase propriu societății postmoderne și postcreștine din Europa occidentală reformată. Fără perspectivă „teologică” și „instituțională”, creștinismul ia un caracter „evangelical” și se varsă în spiritualități individualiste. Europa contemporană este un spațiu secularizat, descreștinat.

C. Extinderea orizontală a Bisericii istorice prin cultul instituțiilor și rădăcinilor creștine ale Europei, concepută ca „spațiu creștin”. Aceasta este teza formulată de catolici în justificarea „noii evanghelizări” a Europei. „Rădăcinile creștine ale Europei și sufletul creștin european trebuie să poată fi păstrate intacte” – se afirmă în *Declarația comună* semnată de Papa Ioan-Paul al II-lea și Arhiepiscopul Hristodulos al Atenei (Atena, 5 mai 2001).

³ *Apel către Români* semnat de către Regele Mihai I, Patriarhul Teoctist și Președintele Ion Iliescu, în anul 2001.

Între aceste modele misionare, există polarizări și conflicte. De asemenea, fiecare model evocă conotații negative particulare, pe care nu le vom trata aici. Ne vom opri asupra tipologiei misionare A, care presupune o prealabilă exegeză a mutațiilor intervenite în viața istorică a Bisericii în a doua jumătate a secolului trecut⁴.

În ce privește orientarea și stilul elaborării, anumite principii trebuie să fie asumate:

Réverberația și retorica triumfalistă n-au ce căuta într-o lucrare cu caracter hermeneutic. E vorba de o dezbatere teologică de fond, nu de transmiterea unui mesaj politic. Reverberația ocultează realitatea și criteriile de discernământ. În cursul postuniversitar despre Hermeneutica teologică (Sibiu, 1999)⁵, s-a arătat că scopul urmărit este acela de a descoperi profunzimea și amplitudinea teologică a doctrinelor de credință în procesul de inculturație. Restructurarea Tradiției nu este o operație analitică sau de intervenție a magisteriului pentru a completa sau explicita Revelația. E vorba de a retransmite economia lui Hristos, transcendent și imanent în același timp, în comunitatea și comuniunea creată de Duhul Sfânt. Biserica este sfințită prin Sfintele Daruri: „Vino ca să ne sfințești pe noi, Cel ce sus împreună cu Tatăl șezi și aici, în chip nevăzut, împreună cu noi ești”⁶ ().

⁴ Vezi: „The Regeneration of Christian Mission in Urban Context”, în *International Review of Mission*, vol. LXXXVI, nr. 343, 1999, p. 475-481.

⁵ Din acest curs, mai multe capitole: „Modernitate / postmodernitate la creștinismul european. Argumentare istorică”; „Experiența modernității în România”; „Hermeneutica teologică: dinamica ei în structurarea Tradiției. Exegeza experienței contemporane. Metode și teze”, au fost publicate în *Lumină Lină-Gracious Light* (New York), nr. 3 (1999), p. 13-16; nr. 4 (1999) p. 13-17; nr. 3 (2000), p. 13-24.

⁶ Rugăciune înaintea de frângerea Agnețului, în *Liturghier*, București, EIBMO, 2012, p. 319.

Biserica are dreptul de a redefini tradițiile care constituie Tradiția diacronică sau transcontextuală, pentru a da răspunsuri apropiate timpului. Tradiția nu este o colecție de formule abstracte. Ea este un spațiu de libertate în care *lex orandi* se manifestă în mod dinamic și creator. Abordarea pur sociologică a vieții bisericești nu ține cont de caracterul transcultural al Tradiției, nici de noțiunea de „Biserică nedespărțită”, chip și simbol al Treimii. Politologii au inventat ideologia „șocul civilizațiilor” care a condus la ierarhizarea civilizațiilor creștine.

Expunerea trebuie să țină seama apoi de datele concrete ale istoriei bisericești, recunoscând noile realități ecleziale și culturale ivite în structura internă a Bisericii locale, în comuniunea interortodoxă, în relațiile ecumenice. Primații Bisericilor ortodoxe, conștiinți de slăbiciunea actuală a conciliarității interortodoxe, au criticat interpretarea naționalistă (*filetismul*) a creștinismului ortodox și practica autocefaliei care antrenează schisme și diviziuni, subiecte de penitență bisericească. O exegeză lucidă observă când viața istorică a Bisericii este rănită.

Există noi situații ecleziale în comunitatea ecumenică universală create, de pildă, de evenimente ca ridicarea anatemei reciproce dintre Constantinopol și Roma, două scaune apostolice egale, la 7 decembrie 1965. Consiliul Ecumenic al Bisericilor a propus convergențe în credință privind Botezul, *Euharistia* și *Preoția* (1982) pentru a intra pe calea comună a Bisericii *Una Sancta*. Episcopul Romei (în *Ut Unum Sint*) solicită noi propuneri pentru exercițiul privilegiului său de Jurisdicție universală. *Hermeneutica Tradiției* vizează purificarea memoriei câtă vreme persistă memorii ireconciliabile.

Expunerea care urmează se concentrează anume asupra re-identificării Tradiției după modelul Bisericii apostolice, al Bisericii pre-niceene. Creștinismul ortodox este în mod curent identificat cu creștinismul „constantinian”, cu eclesiologia Bisericii de Stat sau a simfoniei politice de tip imperial dintre Biserică și Stat. Ori, eclesiologia ortodoxă are la bază și experiența Bisericii pre-niceene, formulată de episcopul Ignatie al Antiohiei în *Scrisoarea sa către Biserica lui Dumnezeu din Roma*. La începutul secolului al II-lea, unitatea Bisericii este de alt ordin, sacramental, euharistic, decât unitatea Imperiului, militară, politică. Soldații creștini nu depuneau jurământ Cezarului. În România, preoții, episcopii și călugării au fost întotdeauna scutiți de serviciul militar, deoarece Biserica are o altă înțelegere a păcii, care exclude violența și interzice „sabia în slujba credinței”.

Identitatea Ortodoxiei nu este dedusă din simple comparații teologice și istorice cu celelalte confesiuni creștine. Ea are modul ei propriu de a centra *iconomia, teologia și eshatologia*. Iconomia înseamnă întruparea lui Dumnezeu, istoria iubirii și revelației Sale pe cele două axe, verticală și orizontală. *Iconomia se traduce cu sfințenia, dreptatea, ordinea lui Dumnezeu*, după exemplul apostolilor și părinților. *Iconomia* include și anticiparea tainică și lentă a Împărăției lui Dumnezeu, în care sunt integrate libertatea și responsabilitatea omului: „Iată, Eu stau la ușă și bat; de-Mi va auzi cineva glasul și va deschide ușa, voi intra la el, și voi cina cu el și el cu Mine” (Apocalipsa 3, 20).

O clarificare terminologică: o abordare „hermeneutică” a Tradiției nu înseamnă a renunța la o concepție globală a Tradiției, nici la caracterul de *normă* a Sfintei

Tradiții. Unitatea și integritatea Tradiției sunt primordiale. Noi avem în vedere procesul critic de receptare și de transmitere a Tradiției, proces care atestă legătura ei permanentă cu Biblia și credința apostolică. În acest proces, experiența contemporană a lui Iisus Hristos nu este eludată, dar *post-modernitatea* nu trebuie să devină un *alibi* pentru schimbarea forțată de paradigme. Mutațiile intervenite după căderea comunismului și sfârșitul Războiului Rece și după atacurile teroriste împotriva Statelor Unite ale Americii din 11 septembrie 2001, ca și schimbarea de generație, nu înseamnă schimbarea mecanică a paradigmatelor sau înfiriparea unei „re-evangelizări” ca și când Tradiția n-ar exista.

În acest sens, *Hermeneutica Tradiției* presupune două operații majore: pe de o parte, a da nume teologice noilor experiențe care s-au manifestat în ultimul timp, cunoscând faptul că dezvoltarea Tradiției nu înseamnă a pune de-a valma tradiție peste tradiție. Biserica a protejat întotdeauna *Tradiția* diacronică transculturală, inclusiv limbajul ei biblic și teologic. Mulți exegeți cred că Sfânta Scriptură devine mai explicită, mai credibilă, adăugând interpretări, crezuri, scholii dogmatice, comentarii critice. Părintele profesor Dumitru Stăniloae, a cărui reflexie teologică face parte din Tradiție, a arătat că teologul se află acolo unde revelația divină se întâlnește cu istoria umană și se produce schimbarea lumii.

Pe de altă parte, vorbim de redefinirea acelor părți din Tradiția transculturală care au fost „ținute sub obroc” din cauza restricțiilor. Unii numesc această „întoarcere la surse”, „întoarcerea religiosului”. Curentul „tradiționalismul ortodox” pretinde că face această redescoperire. De pildă, Editura Deisis (Sibiu

2001) a republicat colecția *Predania* (1937), editată de George Racoveanu, jurnalist și critic de artă, și *Îndreptarul ortodox* al filosofului Nae Ionescu, ce reprezintă pagini de istorie a apologiei în serviciul Ortodoxiei românești. Dar când predania comportă restricții și paradigme impuse de contextul politic, acestea nu trebuie să fie sacralizate în numele Sfintei Tradiții.

Împreună cu *lectio divina*, adică citirea, meditația și contemplarea Evangheliei în contextul Liturghiei euharistice, *Hermeneutica Tradiției* face parte din „înțelegerea – inteligența propovăduirilor (*kerygmata*) evanghelicești”, „spre plinirea Evangheliei”: „Strălucește în inimile noastre, iubitorule de oameni, Doamne, lumina cea curată a cunoașterii dumnezeiești și deschide ochii gândului nostru spre înțelegerea evanghelicelor Tale propovăduiri”⁷. Lumina cunoașterii este însăși înțelepciunea divină:

„Cu adevărat, ce om poate să cunoască sfatul lui Dumnezeu sau cine poate să pătrundă voința lui Dumnezeu? Gândurile muritorilor sunt șovăielnice și cugetările noastre sunt cu greșală. Căci trupul cel putrezitor îngreuiază sufletul și locuința cea pământească împovărează mintea cea plină de grijă. Cu greu ne dăm seama despre cele ce sunt pe pământ și cu osteneală găsim cele ce sunt chiar în mâna noastră; atunci, cine a putut să pătrundă cele ce sunt în ceruri? Cine a cunoscut voința Ta, dacă Tu nu i-ai dat înțelepciune și dacă nu i-ai trimis de sus Duhul Tău cel Sfânt? Astfel, s-au făcut drepte cărările celor de pe pământ și oamenii au învățat ceea ce este plăcut înaintea Ta, și prin înțelepciune au cunoscut mântuirea” (Înțelepciunea lui Solomon 9, 13-18).

⁷ Rugăciunea dinaintea de Evanghelie, în *Liturghier*, p. 147.

Bibliografie

Antonie Plămădeală, *Biserica în mers*, 2 vol., Sibiu, Editura Andreiana, 1999.

Nifon Mihăiță, *Misiologie creștină*, București, Editura ASA, 2002, curs universitar.

Ion Bria, *Liturghia după Liturghie*, București, Editura Athena, 1996.

CAPITOLUL II

PERCEPEREA CREȘTINISMULUI ORTODOX

Într-un moment în care Biserica Ortodoxă caută o recunoaștere istorică și socială pe plan național, iar statul democratic favorizează prezența și intervenția ei în probleme de societate (sărăcie economică, violență, asistență umanitară, lupta contra corupției și a prostituției, alternative pentru globalizarea economică, stabilitatea politică în Europa, minoritățile etnice și confesionale), teologia are obligația să identifice spațiul creștin pe care se sprijină realitatea eclezială, fie rezistența și continuitatea, fie slăbiciunea Bisericii la nivel instituțional, liturgic, pastoral. Biserica, autoritatea și structura ei instituțională au fost asediate de o mulțime de factori, de la ostilitatea ideologică (era numită de politicieni „Biserica în involuție”) la critica iluministă, care îi pune în față secularizarea, precum și dispariția creștinismului constantinian (*Volkskirche*), devenit minoritate sociologică.

Într-adevăr, ortodocșii trebuie să știe că în secolul XX creștinismul ortodox a fost nu numai respins de ideologia atee propagată de instituțiile statului și ale partidului (de la Ministerele Învățământului și al Cultelor până la Academia Română), ci și asaltat de curente teologice și mișcări filosofice iluministe, apărute în Occident după al Doilea Război Mondial. Ideea comună a acestor curente și școli era aceea de „desacralizare”, sau de „secularizare”, sub pretextul că „omul a ajuns, în fine (prin evoluție), la maturitate”; omul modern este confruntat cu „moartea lui Dumnezeu”,

cu dispariția „creștinismului constantinian” (redat și prin expresia *Volkskirche*). Secularizarea, care includea și ideea de separare între Biserică și Stat, precum și conceptul de „creștinism ne-religios” devenise deviza protestanților din țările socialiste cu care ortodocșii au venit în contact în anii '60 în reuniuni regionale și ecumenice. Culmea este că aceste biserici pretind acum că ideile și convingerile lor au destabilizat comunismul. La un seminar despre „Mișcarea ecumenică în țările post-comuniste” (Bossey, 2-7 iulie 2000), s-a spus că anumite biserici și instituții religioase din Est și-au menținut independența și au jucat din anul 1970 un rol activ în dezmembrarea regimurilor comuniste (Biserica Romano-Catolică din Polonia și Biserica Luterană din Republica Democrată Germană).

În combaterea creștinismului ortodox, ideologia marxistă s-a folosit, deci, nu numai de tezele ateismului și filozofiei materialiste, ci și de aceste filosofii zis „umaniste”; chiar și de ideea de „aggiornamento” care motivase convocarea Conciliului Vatican II (1962-1965). Filosofii ateii români făcuseră din aceasta un criteriu de ierarhizare a Bisericilor creștine, punând Ortodoxia în rândul instituțiilor reacționare. Decalajul (sau „ciocnirea civilizațiilor”) între creștinătatea ortodoxă românească și cea occidentală a fost cultivată chiar de filosofii români. Deși comunismul era împotriva capitalismului occidental american decadent, totuși, politicienii români dădeau ca exemplu ortodocșilor etica romano-catolică și protestantă. „Războiul Rece” a avut stridențele și contradicțiile lui, printre care și această declasare a culturii ortodoxe în raport cu creștinătatea apuseană, prezentată ca fiind deschisă spre secularizare și contextualizare, spre creștinism fără religie.

Cei care acuză Biserica Ortodoxă Română de naționalism și de anti-occidentalism ignoră această pagină de istorie. Slăbită din interior din cauza multiplelor restricții în materie de instrucție creștină și etică socială, Biserica era obligată să suporte și oracolele din afară referitoare la dispariția „Bisericii constantiniene” și la laicizarea societății (Și astăzi unele luări de poziții ale Bisericii sunt judecate ca fiind contrare laicității Statului). Nihilismul „morții lui Dumnezeu” sau cinismul despre *Volkskirche* erau îndreptate împotriva Bisericii – instituție, sub pretextul că religia este o opțiune individuală, iar nu fapt social, public. Ateismul militant practicat de regimul comunist avea un partener neașteptat.

Desigur că cea mai fermă formă de rezistență în anii 1948-1989 a fost caracterul instituțional și popular al Bisericii. Deja în 1948, Patriarhul Justinian (1948-1977) s-a opus „privatizării” religiei și a cerut ca Biserica să aibă un minimum de loc public, de spațiu liturgic. Unul din argumentele folosite de Patriarhul Iustin (1977-1986) era cel al libertății Bisericii locale, naționale, pe care îl asigură eclesiologia Ortodoxă spre deosebire de cea Romano-Catolică. În timp ce ortodocșii se luptau pentru autocefalie și autonomie, adică pentru libertatea Bisericii în Stat, catolicii criticau autocefalia locală, teritorială, socotită a fi boala iremediabilă a creștinismului oriental, schismatic. Fără primat de jurisdicție, Biserica Universală ar fi dislocată în biserici naționale și n-ar putea să ia decizii despre unitate valabile pentru toți. Din secolul al XV-lea, catolicii n-au încetat să insiste asupra necesității unui organ de unitate, în persoana succesorului lui Petru, Episcopul de Roma. În cursul istoriei, din